

A Hatokról

Emlékezetes olvasmányok? Emlékezetes... Lassan a jövő is emlék csupán. Arc-
cal a múlt felé hátrálunk előre a jövőbe, legalábbis az elmésebb elmék, mert csak
a múltból tudunk következtetni az eljövendőre. Nekem például Ady, Balassi,
Berzsenyi vagy Vajda éppúgy emlékezetes XXI. századi kortársam, mint a ma-
iak. Hirtelenjében két olyan kiváló tanárember is eszembe jut a félmúltból, akik
óvakodnak a kortárs művek megítélésétől, mondván: jó, jó, de pár évtizedig
várjunk még a véleménnyel...

Csak az elmúlt fél században (a régiket most ne bántasuk) hány tucat, az
irodalomkritika által is zseniálisnak vagy legkevesebb „korszakalkotónak”, „kor-
szerűnek” (egyéb hablatyok) kikiáltott íróember művét sodorta el az új és újabb
divathullám! Sokszor bizony vakok vagyunk, de esetükben (egyelőre) könnyű-
nek találtattak ezek a művek.

Megpróbálok jókedvűen válaszolni a felelős szerkesztő úr, a szerkesztőség
kérdésére akkor is, ha sajnos eleve kirekesztő e hat mű kiemelése a jelentősnek
vagy jónak tartott alkotások közül, mert legalább további tucat író remeke méltó
volna rá csak mai véleményem alapján. S holnap mit gondolok majd? Az olvasó
is változik, netán érik, olykor bölcsebb lesz, netán: ostobább.

Az irodalmi pályára versekkel „léptem”, időközben írtam pár más ezt-azt,
de máig a költemények világát tartom a valódi varázsnak az irodalom műnemein
belül. Ennek ellenére (miféle rontó varázslat játszott velem?) a hat mű, a Hatok
önkényes kijelölésekor ezúttal nem akadt fönn a hálón egyetlen verseskönyv sem.
Magyarázatát nem adhatom.

Alkalmi ítészként a Hatok között vannak ismerőseim, barátaim. Mentségem:
nem az aktuális kánont böngésztem, hanem *a hozzám eljutott műveket olvastam*
– és csapnivaló írókkal ismerkedem ugyan, de (valaminő szerencsétlen véletlen
folytán) nem barátkozom. Műválasztó döntésem elkerülte (fájdalom!) a „potens
kurátorok” olykor kéretlenül rám tukmált írásait is.

SZIKRA JÁNOS (1954) Pátkán élő költő. Összegyűjtött versei *Közép-európai nyár* címmel jelentek
meg 2012-ben.

Régebbi évtizedekben a „vidéki Magyarország” íróitól várták az irodalom vérfrissítését a belterjesnek mondott fővárosiak ellensúlyozására. Nem tudom, hogy van ez, mindenesetre Budapesten csinál karriert a dilettánsok java része. (A valódiakat hagyjuk ki ebből!) Az általam választott Hatok egyike Felső-Bácskából indulva fiatalon Nógrádban vert tanyát; másikat Komárom-Esztergom megyei, s vállaltan a tatabányai Bánhida a szűkebb pátriája; a harmadikat Szatmárból a Kisalföldön át már középkorú felnőttként röptette a sors a fővárosba; a negyedik Budán volt gyermek, de Gömörben nyílt ki szíve és szeme a világra; ötödikük Zalából indult a pesti egyetemi katedra felé; a hatodik Székelykeresztúr polgára. Semmiféle következtetésre nem jogosítanak ezek az életrajzi tények, mégis le kellett írnom nyomtatékkal.

Ime, a Hatok! (Minden mű „indoklásánál” fölteszem Madách Imre luciferi kérdését: „...mi tessék rajta?”)

Cegléd József Kázmér: *Kívül a birtokon*

Novellák

A bölcsesség útján járó örök humanista minden teremtmény iránt érzett egyetemes részvéte bujkál a sorok mögött. *Mi tessék rajta?*

...hogy a XX. századi amerikai és európai irodalom ismeretében is egyedi írói világot épít, mintegy azokat átmenetileg a tudat alá szorítva, beépítve írásaiba, sajátosan hazai prózát ír.

...hogy visszafogottan is szenvedélyes krónikása a kisebbségi sorsnak, a szenvedés katartikus ábrázolója.

...hogy átölelhetjük Diderit, a hosszú évekig rideg ágyában vegetáló nagymamát.

...hogy továbbépítője a magyar próza leginkább Szabó Istvánnal rokonítható hagyományának; egyszerre láttat a gyerek és a felnőtt szemével, egyidejűleg múltban és jelenben.

...hogy tökéletes pillanatfelvételeket készít a „birtoktalan kívül rekedtség” állandónak tűnő lelki és testi nyomoráról.

...hogy szociografikus módon hiteles, nem kimódolt, fiktív baromságokkal „szórakoztat”. Nem akar tetszeni. Fényévekre száguldanak el mellette a csalárd remény alkalmi üstökösei.

...hogy írásai holdudvarában szájbarágás nélkül is érzékelhetően megjelenik az író kora és plasztikusan jelzett társadalma.

...hogy együtt szenvedhetünk gróf Esterházy Jánossal, akit egyszerre két „haza” lökött a halálba a vörös vészország idején.

...hogy évekig hallgat, ha az igénye szerinti mélység felszínét karistolhatja csak ideiglenesen a tolla.

...hogy, szükségét látván, tinta és nyomtatófesték helyett bátran mártogatja az íróeszközt vitriolba is.

...hogy a *Kívül a birtokon* című könyvön kívül is húzza a vállát több remek írás, például kisregénye, az *Örvény*.

...hogy ilyen mondattal zárul egyik elbeszélése: „Kotort egy lábast, a főzőkolbászra vizet öntött, és az egészet a spórra tolta.” (2007, Spangár Könyvek.)

Faludi Ádám: *A rockdíler*

A szerző nem kíméli, és nem sajnáltatja magát. Csak (majdnem) egyszer. De ez nem az. Ekkor inkább sírva fakad. A hős. Aki nem Faludi. De mégis Ádám. *Mi tessék rajta?*

...hogy gyönyörűen ír a szerelemről. A szerelmeskedésről. Hogy szerelmes mer, szerelmes tud lenni. Őszintén. Lélekben is csupaszon. Hogy vállalja sorsa minden percét.

...hogy kipróbálhatja olvasás közben szellemi képességeit az olvasó. *A rockdíler* nehéz olvasmány. De ha szárnyára kap, megtanulsz röpdülni. Mintha magad is a Himalája fölé tudnál emelkedni.

...hogy fogalmad legyen a rockról. Hogy a zene közben elkövetett szürrealista látomások kitágítsák kissé eléggé szűkös, mondhatni: földhöz ragadt képzeletedet.

...hogy beleszeress Felsőszentivánba, Bánhidába, a szavak mámorába, a költői prózába, az érzékiség irányított mámorába. Hogy megérezd végre: jó élni akkor is, ha Sutyek úr nyakon önt egy vödör állott vizelettel.

...hogy ezután ott időzz hosszasan a *Kádár-medencében*, ahová a várakozás helyét kijelölő táblát tenmagad helyezted az orrod elé.

...hogy megtudd: milyen egy regény atmoszférája, milyen az élet légköre s a férfi lelkében megszülető nő aurája.

...hogy így „lazulj” el a mű végén:

– Bekapcsolhatom a tévét?

– Be.

Egy darabig babrált a távkapcsolóval, aztán rám nézett.

– Más nem jön be?

– Nem. Miért, mit szerettél volna? A Dunát?

– Az mi?

– Egy folyó.

(2013, Magyar Napló–Tatabánya Alkotó Művészeiért Közalapítvány.)

Gődény Endre: *Tájéolás a tájban*

Szellemi-lelki révkalauz

Egy életmű kiérlelt, fölényes szellemi esszenciáját őrzöm a lelkemben. (Hozzá tartozik a szerző 1983-ban írt, de csak harminc évvel később nyilvánosságra került *Magyarázkodás helyett: diadal* című könyve is.) *Tájéolás a tájban. Mi tessék rajta?*

...hogy Muszáj-Herkulesként (szerencsére „tettek” helyett) „csak” az írás lett osztályrésze ennek az indíttatása, alkata révén közéleti embernek (bár Herzen szerint „a szó is tett”). Sőt! A gondolat emberének ez az egyetlen, igazán méltó tette.

...hogy hiteles szellemi-lelki révkalauzt mer mellénk adni abban a korban, amelyben a nyomasztó mennyiségű, egymást kioltó információk sodorják el, vagy húzzák a mélybe még a kivételes elméket is. A tisztánlátás igényéről és a láttatás képességéről beszélek.

...hogy José Ortega y Gasset *A tömegek lázadása* című művét egyéni olvasatban tárja elénk úgy, hogy ragaszkodik a szerző eredeti gondolataihoz. Tökéletes objektivitás és Gődény Endrét is tükröző bátor személyesség a sorok mögött.

...hogy az esszé múlt- és jelenkori rangos mezőnyében is új, kiváló szerzőt avathat személyében az irodalom.

...hogy lefegyverző történelmi ismerettel igazít el a múltban, ezáltal tehát a jövőben, s ha a szenvedélyes igazságkeresésről van szó, nem gaszulál senkinek. (Amúgy sem. Szuverén.)

...hogy, ha csupán *A lélek tartós püünkösdje, avagy a létezés lelki kvarkjai* című írását emeljük ki „mintadarabként”, végtelenül egyszerű mondat kíséretében eképpen merhetjük ajánlani: így kell írni.

...hogy olyan tanárunk akadt, akit valóságra nyitott szemmel is követhetünk, nem csak bizalmi vakságban. S ami becslendő kincs minden korban: nagyon tud hallgatni is.

...hogy (ha már föllapozza a szellemi izgalomra vágyó ember a tartalomjegyzéket) választ kaphasson a Függelékben eme véresen komoly kérdésre: Mi a kerekés nádfedelű cege? A dolgok egyik nyitja ez, tehát megismétlem: Mi a kerekés nádfedelű cege? (Budapest, 2012, Hét Krajcár Kiadó.)

Léka Géza: *Hegyvidéki beszéd*

Műve a lélek belső útjának története; tanulsága (mint kinek hasznos, kinek haszontalan közhely) a hazaérkezés időtlen parancsa. De hát mindez csak dadogás. Mégsem. És mégis. *Mi tessék rajta?*

...hogy az önéletrajzi regényként is értelmezhető prózafüzérben szinte a semmiből támad föl a hős, mert (születése óta) nemegyszer a fizikai és az erkölcsi halál pereméről kell fölkapaszkodnia, önmagát (egyre inkább pusztán a képzeletére bízott akarat erejével) fölemelve.

...hogy vérbeli prózát talán csak a költői vénával megáldottak tudnak írni, s közülük is csak azok, akik túlélik a sokszor nem is oly hétköznapi golgotákat.

...hogy minden szomorúsága ellenére is önfeledten tudok nevetni a *Hegyvidéki beszéd* nevezetű ciklus elbeszélései többségén.

...hogy az *Áramszünet* írásai az én fiatalságomat is fölidézik más helyszínen, más milióban, s nagy szerencsémén múltott csupán, hogy nem nekem kellett a városon végigcipelni a szinte mozdíthatatlan (lelki) súlyú energiamérleget...

...hogy túlzó jelzőket mellőzve is a „Quo vadis, hungare?” (nevezzük úti eszszének?) az eddigi művek egyik magaslati pontja, s véletlenül sem az Andok-közeli helyszín miatt... Poggyászában egy rossz nőstény oldalán (jó magyar utazóelődök módján) magával viszi amerikai útjára a múltját, s nem csecsebecsékkel gazdagítja a pakkot hazatértekor.

...hogy lényeges, frappáns interjú-vallomás zárja a kötetet. Ebből idézek: „...nagy dolgot csak nagy erőfeszítés árán lehet létrehozni. Ezt nem lehet megspórolni, mert ha ez hiányzik, nincs miről beszélni. Ahhoz, hogy a súlyt mindenki elismerésére a fejem fölé tudjam emelni, ahhoz a súlynak ott kell lennie a lábamnál. [...] ha ez az élet s benne az irodalom nem kíváncsi az erkölcsi erőfeszítésekre, csak arra, amit látunk, hallunk nap mint nap, azért nem érdemes fölemelni a tollat. Meg lehet persze próbálni, de azt a produktumot az első huzat kisöpri az időből. Erkölcsi erőfeszítés nélkül semmit nem lehet és nem is érdemes csinálni.” (Miskolc, 2005, Felsőmagyarország Kiadó.)

N. Pál József: *Magyar sport – magyar sors*

Esszék a magyar sport történetéből

A szerző egyik, a 2012-es olimpia előtt a *Hitel* folyóiratban megjelent esszéjében latolgatta a hazai sportolók esélyeit. Elemzését (mi másra?) a múlt ismeretére alapozta. Látleletére épülő „jóslatai” hajszálpontosan beteljesültek. Nagyon ért hivatásához. *Mi tessék rajta?*

...hogy szíve van. Hogy történész tudata és (például) sportrajongása hatalmas távlatokat tud összekapcsolni.

...hogy félelmetes memóriáját csak eszközként használja, briliáns munka-eszközként.

...hogy első reprezentatív szerzőként együtt látja és láttatja a magyar sportot a magyar sorssal. Hogy meglátta, meglátja az elválaszthatatlan összefüggést a hazai sors és a magyar sportoló erkölcsi minősége és teljesítménye között.

...hogy kikezdzhetetlen példaképeket mer írásaiban fölemelni; néhány név: Puskás Ferenc, Varga Zoltán, Papp László, Balczó András, Széchy Tamás, Csík Ferenc, Kozma István.

...hogy gyorsabban dobog a szívem egy-egy telitalálatát olvasván, akárha Szepesi György hajdani rádiós közvetítéseikor.

...hogy átélhetem még a veszteségek sorolása és a hitvány sporthiénák említésekor is a múltban sokszor szégyenelni kényszerült magyarságomat.

...hogy látom a sokáig eltitkolt, elhazudott összefüggéseket és a doppinggladiátorok kidurrant disznóhólyagjait. Hogy félre tudjam lökni a prolikábítók sajtómáskonyát...

...hogy újra átélhetem pár kiválóság engem is bátorító sikerét. Azokét, akik értem is futottak...

...hogy szomorúan beláthatom: e könyv tanulságainak követése nélkül biztosan nem lesznek új Balczó Andrások. Sem. (Budapest, 2009, Kortárs Kiadó.)

Zsidó Ferenc: *Laska Lajos*

Rövidprózák

A hőst, Laska Lajost fapofával kell olvasni. Laska Lajos „laskaságait” röhögve kell olvasni. Laska Lajost olvasni kell, mert 2012 óta Laska Lajos nélkül kietlen a világ. *Mi tessék rajta?*

...hogy Laska Lajosok vagyunk, te is, én is, olvasó. Illik hát, hogy az ember sok álságos társa között legalább önmagának tessék.

...hogy megszületett személyében az, aki mindig is bennünk élt. S egy író fölfedezte. Mindegy, hogy vannak-e elődei. Mert hiszen minden műnek vannak forrásai. De nem érdekel, mert olvasása közben összes (esetleges) őst feledteti. Átadom magam Laskának. Kevés írot lehet e szavakkal dicsérni.

...hogy Laskában nincs semmi rendkívüli – éppen ebben él rendkívülisége. Színe a szürke, a szívárvány száz szürkéje. Laska jókedvre derít, mert el tudom általa fogadni saját, sokáig mélyen titkolt laskaságomat. Legálisan lehetek végre Lajos!

...hogy nincs poén a laskaságok végén. Nem a blödlük világáról beszélek. Egyszerűen nincs poén, mert az élet nem a poénok kedvéért kezdődik és ér véget. Egyszerűen léteznek, mint Laska Lajos.

...hogy ama ritka szerzők egyikét olvasom, akik röviden is tudnak írni. Akik a hallgatás kéznyújtásnyi közelében is mernek írni. Akik el tudják harapni a szót.

...hogy Laska Lajos mindannyiunkhoz hasonlóan talán a védettséget vágyja megteremteni maga körül és magában, de hát a nagyvilág s a mikrokörnyezet a védtelenség (védhetetlenség?) törvényei szerint hajlamosak vegetálni. Ha van ilyen, ez a hősünk által talán észre sem vett, mindenesetre különösebb megrázókódítás nélkül átélt léttragédiája.

...hogy idézhetem L. L. pályázati folyamodványát: „Azzal a kéréssel fordulok Önökhöz, hogy folyósítsanak nekem 1 000 000 (írva: egymillió) forintot – részletes költségvetés mellékelve –, melyet arra fordítanék, hogy a pályázat művészetét kitanulmányozzam. Kedvező elbírálás esetén a kért pénzüsszeg felhasználásával tehetséges, rafinált pályázóvá fejleszteném magam. Merem remélni, hogy kérésem jelentőségét, jövőbeni szakmai hasznát belátják, és kezdeményezésemet támogatják.” (Csíkszereda, 2012, Pro-Print Könyvkiadó.)